

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БОРОВЕЦЬ ОЛЕНА СЕРГІЇВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 331.548
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

О. С. БОРОВЕЦЬ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ВОЙТЕНКО Архип Борисович
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат наук з державного управління, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **БОРОВЕЦЬ Олена Сергіївна**
допущена до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» _____ 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання) _____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

«_____» _____ 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **БОРОВЕЦЬ Олена Сергіївна** захистила
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____
(науковий ступінь, вчене звання) _____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

БОРОВЕЦЬ О. С. Державна політика підтримки соціального підприємництва. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир 2023.

У кваліфікаційній роботі досліджується державна політика підтримки соціального підприємництва, що є актуальною темою в контексті сучасних викликів соціального розвитку.

Робота розглядає роль держави в стимулюванні соціальних підприємств та їх внесок у розв'язання соціальних проблем, а також проведений аналіз сучасних стратегій та інструментів державної підтримки соціального підприємництва з урахуванням національного контексту. У результаті проведених досліджень були отримані висновки щодо ефективності державної політики підтримки соціального підприємництва та рекомендації для її подальшого розвитку.

Ключові слова: соціальне підприємництво, державна політика, підтримка, соціальний розвиток, стратегії, інструменти, механізми.

SUMMARY

BOROVETS O. State policy of support for social entrepreneurship. Qualifying work on obtaining an educational degree Bachelor in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2023. The qualifying work investigates the state policy of supporting social entrepreneurship, which is a relevant topic in the context of modern social development challenges.

The paper examines the role of the government in stimulating social enterprises and their contribution to solving social problems. It also includes an analysis of contemporary strategies and tools for state support of social entrepreneurship, taking into account the national context. As a result of the conducted research, conclusions were drawn regarding the effectiveness of the state policy of supporting social entrepreneurship, along with recommendations for its further development.

Key words: Social entrepreneurship, state policy, support, social development, strategies, tools, mechanisms.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.	7
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	7
1.1.Поняття та сутність соціального підприємництва	7
1.2. Основні засади державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні	9
1.3. Нормативно-правове забезпечення підтримки соціального підприємництва в Україні	11
Висновки до розділу 1	12
РОЗДІЛ 2.	14
АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	14
2.1. Аналіз існуючих програм державної фінансової підтримки соціального підприємництва	14
2.2. Оцінка ефективності інфраструктурної підтримки соціального підприємництва в Україні	16
2.3. Інституційно-правове забезпечення державної політики підтримки соціального підприємництва.....	18
Висновки до розділу 2.....	20
РОЗДІЛ 3.	21
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	21
3.1. Стратегічні пріоритети розвитку державної підтримки соціального підприємництва на регіональному рівні	21
3.2. Підвищення ефективності існуючої системи забезпечення державної підтримки соціального підприємництва	22
3.3 Розроблення механізмів розвитку державної підтримки соціального підприємництва	24
Висновки до розділу 3.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	29
ДОДАТКИ	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна державна політика в Україні спрямована на підтримку соціального підприємництва, оскільки визнано його значущість як інструменту соціально-економічного розвитку країни. Соціальне підприємництво сприяє розв'язанню соціальних проблем, стимулює зайнятість, забезпечує інноваційні рішення та сприяє сталому розвитку. Зважаючи на актуальність цієї теми, дослідження державної політики підтримки соціального підприємництва є надзвичайно важливим кроком у напрямку вдосконалення системи підтримки соціальних підприємств.

Багато вчених, таких як Д. Борнштейн, А. Джавед, Б. Дрейтон, Т. Лайонс, А. Маджид, М. Ясир та інші, внесли великий внесок у розробку і аналіз проблем, пов'язаних з розвитком соціального підприємництва. В Україні також є науковці, такі як З. Галушка, І. Каменко, Ю. Кірсанова, Н. Коваленко, Н. Луговенко, Л. Шаульська, Л. Долуда, Г. Кабаченко, В. Назарук, Н. Гусак, А. Свинчук, М. Гончарова, А. Корнецький, А. Туманова та М. Наумова, які також досліджують проблеми соціального підприємництва.

Метою даного наукового дослідження є аналіз державної політики, спрямованої на підтримку соціального підприємництва, з метою виявлення її ефективності та визначення можливих напрямків її подальшого розвитку. В рамках дослідження будуть проаналізовані законодавчі акти, програми та заходи, спрямовані на підтримку соціальних підприємств

Основними завданнями бакалаврської роботи є:

- дослідити сучасні тенденції у розвитку соціального підприємництва та аналізувати їх вплив на соціально-економічний розвиток країни.
- проаналізувати законодавчі акти та програми, спрямовані на підтримку соціальних підприємств, з метою визначення їхньої ефективності та обґрунтування можливих шляхів покращення.

- розробити рекомендації щодо вдосконалення державної політики підтримки соціального підприємництва на основі отриманих результатів дослідження.

Об'єктом дослідження є державна політика підтримки соціального підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є ефективність заходів, спрямованих на підтримку соціального підприємництва в Україні та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Методи дослідження критичний аналіз літературних джерел, загальнонауковий метод абстрагування – для визначення теоретичних засад державної політики підтримки соціального підприємництва;; метод синтезу та дедукції – для визначення напрямів удосконалення державної політики. Для формування висновків використано загальнонаукові методи систематизації та узагальнення.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Результати досліджень представлено на науково-практичних конференціях Поліського національного університету. Результати роботи висвітлені в двох публікаціях.

Практичне значення полягає у сприянні розвитку соціального підприємництва в Україні шляхом покращення державної політики підтримки, забезпечення сталого росту соціальних підприємств та вирішення соціальних проблем країни.

Структура і обсяг роботи. кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи основної частини та висновки до них, висновки та пропозиції, список використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 34 сторінках. Список використаних джерел включає 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Поняття та сутність соціального підприємництва

У сучасному суспільстві соціальне підприємництво набуває все більшої актуальності як ефективний інструмент розв'язання соціальних проблем та досягнення сталого розвитку. Соціальні підприємства відрізняються від традиційних комерційних підприємств тим, що їх головною метою є не тільки здобуток прибутку, але й задоволення соціальних потреб та покращення добробуту суспільства. Соціальне підприємництво, звісно не виключає прибутковості, але на першому місці для таких підприємств має бути вирішення соціальних проблем або утворення соціальної цінності з метою допомоги суспільству. З цією метою в соціальному підприємстві використовуються ефективні бізнес моделі, які забезпечують сталий розвиток підприємству [1].

На даний час, в посібниках можна знайти значну кількість різних формулювань поняття «соціальне підприємництво» від типових до цілком експертних. Більшість формулювань, згаданих у літературі, є різними доповненнями до поєднання соціальної місії та підприємництва. Для частини вчених соціальне підприємництво – це джерело доходу для отримання забезпеченого життя [2]. Інші автори визначають соціальне підприємництво через окремих осіб як факторів змін у соціальному секторі [3]. В контексті соціального підприємництва існує ряд різних визначень. Наукова література, міжнародні організації та законодавство різних країн пропонують власні тлумачення. Однак, загальноприйняте визначення соціального підприємництва може бути сформульовано як форма підприємницької діяльності, яка поєднує в собі економічні та соціальні цілі, спрямована на вирішення соціальних проблем та створення суспільної цінності.

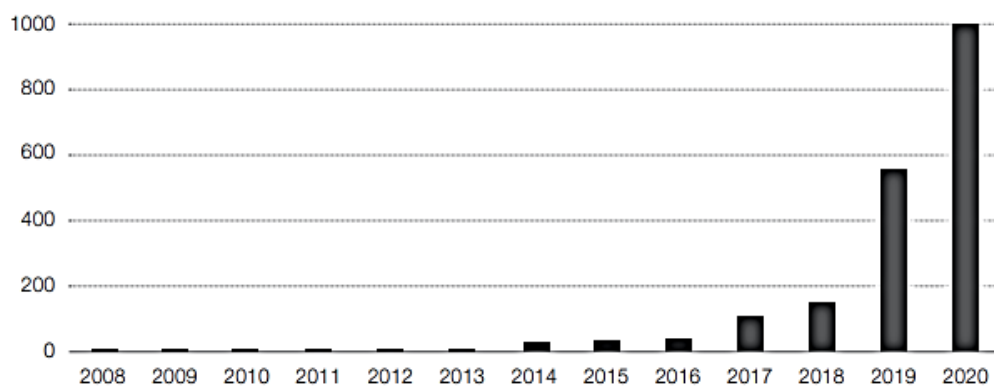
Наша держава на сьогодні має досить широке співтовариство соціальних підприємців та організацій, що займаються вивченням та популяризацією соціального підприємництва. Деякі з видатних українців, які займалися цим напрямком: Андрій Білецький – засновник громадського руху «Нова Країна», міський голова Білої Церкви та голова ради Фонду соціальних інвестицій «Нова Країна», Ігор Черняк – засновник соціального підприємства «Greenway», що займається виробництвом екологічних продуктів харчування, Олег Міщенко – засновник громадської організації «Соціальне підприємництво в Україні», яка працює над розвитком соціального підприємництва в Україні, Андрій Зінченко – засновник соціального підприємства «Kokori», що виробляє здорову їжу та працює над соціальними проектами.

Це лише декілька українців, які активно займаються соціальним підприємництвом. Україна має багато талановитих та креативних людей, які працюють над розвитком цієї галузі та знаходять нові шляхи для покращення життя українців та розвитку суспільства. Одним з ключових елементів соціального підприємництва є соціальна місія, яка є визначальною для усієї діяльності організації. Ця місія може бути спрямована на розв'язання різних соціальних проблем, таких як безробіття, бідність, дискримінація, екологічні проблеми, проблеми здоров'я та освіти, та інші.

Важливий аспект соціального підприємництва є його інноваційність. Соціальні підприємства часто використовують різні технології та підходи для розв'язання соціальних проблем, що відрізняє їх від традиційних благодійних організацій. Окрім соціальної місії та інноваційності, соціальне підприємництво також має відмінну організаційну структуру. У соціальних підприємств часто використовуються демократичні принципи та залучення різних зацікавлених сторін до управління та прийняття рішень.

У світі соціальне підприємництво стає все більш популярним як спосіб розв'язання соціальних проблем та підтримки розвитку суспільства. Тому можемо спостерігати динаміку зростання соціального підприємництва (Рис 1.1).

Рис. 1.1. Динаміка зростання соціального підприємництва

Джерело: [4].

Незважаючи на всі переваги соціального підприємництва, в ньому також можуть бути проблеми та виклики, зокрема, складність фінансування та недостатня розуміння концепції соціального підприємництва серед широкої громадськості. Однак, зростання інтересу до соціального підприємництва та позитивний вплив, який він може мати на суспільство, свідчать про потребу та актуальність розвитку цієї сфери.

1.2. Основні засади державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні

Соціальний бізнес в Україні – відносно молодий вид діяльності зі стрімкою динамікою розвитку. Високі темпи розвитку соціального підприємництва в Україні зумовлені реакцією суспільства до кризових явищ в соціальній, політичній і економічній сферах. За таких умов держава показує обмежені можливості на фоні необмеженої кількості невирішених проблем у соціальній сфері: низький рівень матеріального забезпечення, масове безробіття та висока частка незахищених верств населення – це всі чинники, що спонукають до пошуку альтернативних джерел фінансування соціального

сектору. Одним із інноваційних інструментів вирішення цих проблем може стати діяльність соціальних підприємств. Крім того, існує соціальний запит у суспільстві та високий рівень очікувань від цього виду діяльності. Тільки в травні 2020 року в українському інформаційному полі Соціальне підприємництво, підприємства та соціальний бізнес Україна згадується 82 рази [4].

Тому розвиток та підтримка соціальних підприємств є вкрай необхідною, і загальна мета засад державної політики підтримки полягає в тому, щоб забезпечити створення умов для розвитку соціального підприємництва в Україні, що дозволить зменшити соціальні проблеми, підвищити рівень життя населення та забезпечити сталий економічний розвиток країни.

«Основні засади» – це сукупність фундаментальних принципів, правил, норм, стандартів та інших базових вимог, що регулюють певну діяльність або процес. Державна політика підтримки соціального підприємництва в Україні базується на наступних основних засадах які наведенні в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні засади державної політики підтримки соціального підприємництва

Основні засади	Спосіб реалізації
1. Стимулювання розвитку соціального підприємництва. 2. Встановлення чіткої системи підтримки та фінансування соціальних підприємств. 3. Розробка та здійснення ефективної політики щодо розвитку соціальної інфраструктури. 4. Сприяння залученню інвестицій до соціального підприємництва. 5. Створення умов для залучення молоді до соціального підприємництва. Забезпечення сприятливих умов для розвитку соціального підприємництва у сільській місцевості та населених пунктах з низькою рівнем соціально-економічного розвитку.	1. Це можна реалізувати за допомогою забезпечення сприятливих умов для зародження, створення та розвитку соціального підприємництва. 2. Це дозволить забезпечити їм необхідні ресурси та інструменти для розвитку. 3. Допоможе забезпечити умови для розвитку соціального підприємництва та підвищення рівня життя населення. 4. зокрема, шляхом створення сприятливих умов для інвесторів, забезпечення їхньої зацікавленості у розвитку соціальних підприємств. 5. забезпечення їх освітою та практикою в цій галузі. дозволить зменшити рівень бідності та безробіття в цих регіонах.

Джерело: [складено автором].

Отже, таким чином, основні засади державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні полягають у створенні сприятливого бізнес-середовища, наданні фінансової підтримки та забезпеченні розвитку соціальних підприємств через розробку системи стандартів та сертифікації.

Також важливою засадою є підвищення освітнього рівня громадськості щодо соціального підприємництва, сприяння взаємодії соціальних підприємств з іншими компаніями та організаціями, а також формування позитивного іміджу соціального підприємництва в суспільстві.

1.3. Нормативно-правове забезпечення підтримки соціального підприємництва в Україні

Нормативно-правове забезпечення підтримки соціального підприємництва в Україні базується на ряді законів та документів, які регулюють діяльність соціальних підприємств та надають їм певні переваги. Один з ключових документів – Закон України «Про соціальні підприємства», який було прийнято у 2013 році. Згідно з цим законом, соціальне підприємство – це підприємство, яке має соціальну мету і спрямовує свою діяльність на розв’язання соціальних проблем. Такі підприємства можуть отримувати пільги та підтримку з боку держави, наприклад, у формі податкових пільг, відстрочки сплати податків, безкоштовної надання земельних ділянок тощо [5]. Окрім цього, діяльність соціальних підприємств регулюється також Законом України «Про державну підтримку соціального підприємництва», який визначає механізми та форми підтримки соціального підприємництва в Україні, а також порядок її надання б].

Також, у 2016 році було прийнято Національну стратегію розвитку соціального підприємництва в Україні на 2016-2020 роки, що має на меті створення сприятливого середовища для розвитку соціального підприємництва та реалізацію певних програм та ініціатив, важливими документами є накази та

розпорядження уряду, які стосуються підтримки соціального підприємництва. Наприклад, у 2021 році уряд прийняв розпорядження про Нормативно-правове забезпечення підтримки соціального підприємництва в Україні яке базується на ряді законів та документів, які регулюють діяльність соціальних підприємств та надають їм певні переваги [7].

Наприклад, у 2021 році уряд прийняв розпорядження про створення Фонду підтримки соціального підприємництва, який має забезпечити фінансову та іншу підтримку соціальним підприємствам в Україні. Також уряд планує здійснювати підтримку соціального підприємництва за допомогою державних програм та проєктів, таких як «Соціальний інвестиційний фонд», «Програма розвитку малого та середнього підприємництва», «Економічний розвиток територій» тощо. Також важливим елементом нормативно-правового забезпечення є міжнародні документи та угоди, які забезпечують захист прав соціальних підприємств та регулюють їх діяльність [8]. Також Україна є кандидатом у члени Європейського Союзу та дотримується Європейської Хартії соціальних підприємств, яка визначає принципи та стандарти діяльності соціальних підприємств у Європі [9].

Отже, нормативно-правове забезпечення підтримки соціального підприємництва в Україні забезпечує створення сприятливих умов для розвитку соціальних підприємств, надання пільг та підтримки з боку держави, розвиток інфраструктури та програм підтримки.

Висновки до розділу 1

Соціальне підприємництво, поєднує підприємницьку діяльність зі стратегічними цілями соціальної допомоги та вирішення соціальних проблем, стає все більш важливим у контексті сучасного суспільства. Одним із головних аспектів державної політики підтримки соціального підприємництва є створення сприятливих умов для його розвитку. Це може включати надання

фінансової підтримки, податкові пільги, спрощення процедур реєстрації та ліцензування соціальних підприємств. Держава також може стимулювати розвиток соціального підприємництва шляхом надання консультаційної та освітньої підтримки, а також підтримки у відкритті нових ринків та забезпеченні доступу до закупівельних процедур державних органів.

Окрім того, державна політика підтримки соціального підприємництва повинна враховувати різноманітність цільових груп та соціальних проблем, які вони вирішують. Соціальні підприємства можуть бути спрямовані на підтримку людей з інвалідністю, безробітних, молоді, мігрантів тощо. Тому державна політика повинна бути гнучкою та адаптованою до потреб конкретних цільових груп, забезпечуючи їм необхідну підтримку та ресурси. Соціальне підприємництво володіє великим потенціалом у вирішенні соціальних проблем та стимулюванні сталого розвитку. Державна політика підтримки соціального підприємництва є важливим інструментом для стимулювання розвитку цього сектора та досягнення соціальної справедливості.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз існуючих програм державної фінансової підтримки соціального підприємництва

Програма державної фінансової підтримки є механізмом, який реалізується державою з метою надання фінансової підтримки певним суб'єктам або галузям населення для стимулювання їх розвитку, підтримки економічного зростання, покращення соціально-економічного становища або досягнення певних стратегічних цілей. Програма державної фінансової підтримки соціального підприємництва є спеціальною ініціативою держави, спрямованою на надання фінансової допомоги соціальним підприємствам. Основна мета такої програми полягає в сприянні розвитку та поширенні соціального підприємництва, яке поєднує в собі економічні цілі з вирішенням соціальних проблем та покращенням благополуччя суспільства.

Україна останніми роками активно працює над розвитком соціального підприємництва в країні, що підтверджується запровадженням ряду програм державної фінансової підтримки. В даному розділі буде проведений аналіз існуючих програм державної фінансової підтримки соціального підприємництва в Україні.

Можна виокремити наступні програми:

- «SocialBoost» запущена Міністерством соціальної політики України та Європейським Банком Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) з метою підтримки соціальних підприємств в Україні. Програма передбачає фінансову підтримку, консультації та тренінги для соціальних підприємств від європейських та українських експертів [10];

- «Social Entrepreneurship in Eastern Europe» є спільним проектом Європейського Союзу та Посольства Швеції в Україні. Головна мета програми

– підтримка розвитку соціального підприємництва в Україні та країнах Східної Європи. Програма надає фінансову та консультаційну підтримку для соціальних підприємств, а також розвиває інфраструктуру соціального підприємництва в країнах Східної Європи [11];

- «Social Entrepreneurship: Achievements and Prospects» була запущена Міністерством молоді та спорту України з метою підтримки соціальних підприємств в країні. Програма передбачає надання фінансової та консультаційної підтримки для соціальних підприємств, які працюють в галузі спорту та здоров'я [12];

- «Social Innovation» запущена Фондом розвитку громадянського суспільства з метою підтримки соціальних підприємств в Україні. Програма передбачає надання фінансової та консультаційної підтримки для соціальних підприємств, які працюють в галузі соціальної інновації [13];

- «Розвиток соціального підприємництва та громадянського суспільства» запущена Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України у 2019 році. Основною метою програми є підтримка соціальних підприємств та громадських організацій шляхом надання фінансової підтримки у формі безвідсоткових кредитів, грантів та інших видів підтримки, а також надання консультування та навчання. Крім того, уряд України відкрив можливість для соціальних підприємств отримати підтримку в рамках державних програм з розвитку малого та середнього підприємництва, зокрема програми «Стартовий капітал 3 %» та програми «Доступні кредити 5-7-9 %» [14];

- Програма соціального інвестування Фонду WNISEF є першим регіональним фондом прямих інвестицій в Україні та Молдові. Фонд заснований за допомогою уряду США через Агентство США з міжнародного розвитку та має капітал у розмірі 150 мільйонів доларів США. Основна мета цієї програми – підтримка громадян України, які постраждали від конфлікту на сході країни, зокрема вимушеним переселенцям з південних та східних регіонів, людям з інвалідністю, малозабезпеченим жінкам та іншим

незахищеним соціальним групам. Ощадбанк є партнером цієї програми і розробив механізм пільгового кредитування соціальних підприємств. Цей кредит можна використати на придбання обладнання або поповнення обігу коштів. Шляхом прояву соціальної спрямованості у своїй діяльності, підприємств та фізичних осіб – підприємці можуть отримати фінансування за пільговою процентною ставкою від 5 % до 10 % річних. Сума кредиту може становити від 10000 до 100000 доларів США в гривневому еквіваленті. Термін погашення кредиту складається від двох до трьох років [15].

Загалом, програми державної фінансової підтримки соціального підприємництва є важливим інструментом підтримки розвитку соціальних підприємств в Україні. Однак, деякі проблеми, такі як недостатня інформаційна підтримка, низький рівень фінансування та відсутність стандартів та критеріїв для визначення соціальної ефективності проєктів, можуть стати перешкодою для повноцінного розвитку соціального підприємництва в Україні. Тому важливо постійно аналізувати та удосконалювати існуючі програми, а також розробляти нові інструменти для підтримки соціальних підприємств.

2.2. Оцінка ефективності інфраструктурної підтримки соціального підприємництва в Україні

Інфраструктурна підтримка соціального підприємництва в Україні включає в себе ряд ініціатив та програм, які створюють сприятливі умови для розвитку соціального підприємництва. До таких ініціатив можна віднести наступні:

- центри соціального підприємництва. У різних регіонах України створюються центри соціального підприємництва, де підприємці можуть отримати безкоштовну консультацію з питань створення та розвитку соціального підприємства;

- мережа бізнес-інкубаторів. Україна має розвинуту мережу бізнес-інкубаторів, які надають підтримку початківцям у створенні та розвитку соціальних підприємств;
- центри соціального підприємництва. У різних регіонах України створюються центри соціального підприємництва, де підприємці можуть отримати безкоштовну консультацію з питань створення та розвитку соціального підприємства [16].

Ці ініціативи сприяють розвитку соціального підприємництва в Україні, створюють сприятливі умови для його розвитку та допомагають підприємцям отримати необхідні знання, підтримку та фінансування. До того ж, уряд України працює над створенням інфраструктури для розвитку соціального підприємництва. Наприклад, у вересні 2020 року було затверджено Концепцію національної стратегії розвитку соціального підприємництва в Україні до 2030 року. За цією Концепцією передбачено ряд заходів, що спрямовані на розвиток соціального підприємництва в Україні [17].

Однак для обґрунтованої оцінки необхідно виділити і проблеми, тому однією з головних проблем інфраструктурної підтримки соціального підприємництва в Україні є все ж таки недостатня розвиненість інфраструктури, яка дозволяє забезпечити підприємствам необхідну підтримку та допомогу. Також відсутність координації між різними державними та недержавними організаціями зі створення інфраструктури соціального підприємництва може спричиняти дублювання зусиль та неефективне використання ресурсів, а також деякі фінансові інструменти, не завжди відповідають їхнім потребам.

Уряд України систематично працює над покращенням інфраструктури соціального підприємництва, зокрема, створено Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, яке відповідає за розвиток соціального підприємництва в країні [18]. Також створено Національне агентство з розвитку соціального підприємництва, яке забезпечує підтримку соціального підприємництва, включаючи фінансову та консультативну

підтримку, необхідно покращити доступ до інформації та консультативної підтримки для соціальних підприємств. Більшість соціальних підприємств в Україні є невеликими підприємствами, які не мають достатніх ресурсів для самостійного знаходження необхідної інформації та підтримки. У цілому, можна сказати, що інфраструктурна підтримка соціального підприємництва в Україні залишається недостатньою та потребує подальшого вдосконалення.

2.3. Інституційно-правове забезпечення державної політики підтримки соціального підприємництва

Інституційно-правове забезпечення державної політики підтримки соціального підприємництва – це комплекс заходів, спрямованих на створення і розвиток правових та інституційних умов для розвитку соціального підприємництва. Соціальне підприємництво є важливим інструментом державної політики у сфері соціальної підтримки, тому правове забезпечення його розвитку є необхідним завданням для багатьох країн.

Основні механізми інституційно-правового забезпечення державної політики підтримки соціального підприємництва включають:

1. Законодавство: держава може приймати закони, які сприяють розвитку соціального підприємництва, наприклад, забезпечувати фінансування соціальних підприємств, надавати пільги, спрощувати процедури реєстрації тощо. Важливо, щоб законодавча база була ясна і зрозуміла для соціальних підприємців, і щоб вона сприяла розвитку соціального підприємництва як галузі.

2. Регулюючі органи: державні органи можуть встановлювати правила та норми для соціальних підприємств, контролювати їх діяльність та забезпечувати дотримання законодавства. Важливо, щоб такі органи були прозорими та надійними, щоб соціальні підприємці мали можливість отримати

допомогу та консультації, а також щоб усунути будь-які перешкоди для розвитку соціального підприємництва.

3. Фінансування: держава може забезпечувати фінансування соціальних підприємств через різні інструменти, такі як гранти, кредити, інвестиційні фонди тощо. Такі фінансові ресурси можуть стати ключовими для старту та розвитку соціальних підприємств.

Для ефективної реалізації державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні було створено програму Digital LABs вона є спільною ініціативою SILab Ukraine та Британської Ради в Україні, яка отримала підтримку від House of Europe. Ця програма спрямована на розвиток навичок соціальних підприємців та тренерів, що працюють у сфері соціального підприємництва. Основний акцент робиться на онлайн-навчанні, яке проводиться експертами з України та інших країн. Під час цих інтерактивних сесій учасники мають можливість ознайомитися з успішними кейсами та набути нові ідеї та стратегії для подальшого розвитку своїх соціальних підприємств. Цей формат навчання допомагає підприємцям зміцнювати свої знання та вміння, необхідні для ефективної роботи у сфері соціального підприємництва. [18].

Крім того, в Україні існує ряд неурядових організацій, які займаються підтримкою соціальних підприємств. Наприклад, ГО «Соціальне підприємництво в Україні» надає консультаційну та навчальну підтримку соціальним підприємствам, допомагає в розвитку бізнес-планів та просуванні продукції на ринку. Крім того, ця організація активно залучає громадськість до підтримки соціального підприємництва в країні [19]

Безумовно, інституційно-правове забезпечення державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні потребує подальшого вдосконалення та розвитку. Зокрема, необхідно збільшити кількість інвестицій в соціальні підприємства та покращити доступ до фінансових ресурсів. Крім того, потрібно вдосконалити законодавство, що регулює діяльність соціальних підприємств, зокрема щодо оподаткування та відносин зі споживачами.

Усі заходи, спрямовані на підтримку соціального підприємництва в Україні, повинні бути спрямовані на забезпечення стабільного розвитку соціальних підприємств та зміцнення їх ролі в суспільстві. Надіюсь, що держава та громадськість зможуть працювати разом для досягнення цієї мети та створення кращого майбутнього для України [20].

Висновки до розділу 2

Держава визнає важливість соціального підприємництва і приділяє значну увагу розробці та впровадженню політики підтримки цього сектора. Одним із головних досягнень в цьому напрямку є прийняття законодавчих актів, які визнають соціальне підприємництво як окрему форму підприємницької діяльності. Крім того, держава активно підтримує створення бізнес-інкубаторів [21] та акселераторів, які надають соціальним підприємствам коучинг, [22] консультації, навчання та робочі простори.

Однак, в процесі аналізу було виявлено деякі виклики та недоліки державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні. Для подальшого розвитку соціального підприємництва в Україні, важливо, щоб уряд продовжував зосереджувати зусилля на вдосконаленні політики підтримки, з метою створення сильного та життєздатного сектору, який вноситиме значний внесок у соціальний розвиток країни.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні пріоритети розвитку державної підтримки соціального підприємництва на регіональному рівні

Розвиток соціального підприємництва є важливим інструментом для досягнення соціальних та економічних цілей. Державна підтримка соціального підприємництва може стати вирішальним чинником його розвитку на регіональному рівні. Нижче наведено декілька стратегічних пріоритетів, які можуть бути використані для розвитку державної підтримки соціального підприємництва на регіональному рівні:

- Створення сприятливого середовища: влада на регіональному рівні може створити сприятливе середовище для соціальних підприємств, забезпечивши їм належні умови для розвитку. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення доступу до необхідних ресурсів та послуг, таких як фінансування, навчання, менторинг, консультації та інше [23].

- Стимулювання розвитку соціальних підприємств: на рівні регіону місцева влада може стимулювати розвиток соціальних підприємств шляхом надання фінансових пільг, зокрема знижок на оподаткування та спрощення бюрократичних процедур. Також можуть бути проведені конкурси на отримання грантів та інших видів фінансової підтримки.

- Розвиток соціальних інновацій: можуть створювати сприятливі умови для розвитку соціальних інновацій, що забезпечує зростання економіки та поліпшення соціальної сфери.

- Розробка програм та проєктів можуть розроблятися програми та проєкти, спрямовані на розвиток соціального підприємництва та його підтримку. Наприклад, можна створити програму підтримки молодих

соціальних підприємців, яка надає фінансову підтримку та консультації з розвитку бізнесу [24].

- Розвиток партнерства: можна забезпечити розвиток партнерства між соціальними підприємствами, громадськими організаціями та приватним сектором. Це дозволить соціальним підприємствам отримати доступ до нових ресурсів, а також забезпечити більш ефективне вирішення соціальних проблем.

- Розвиток інфраструктури: забезпечити розвиток необхідної інфраструктури для соціальних підприємств, зокрема організацію спільних робочих просторів, забезпечення доступу до Інтернету та інших необхідних ресурсів [25].

Загальний пріоритет для розвитку державної підтримки соціального підприємництва на регіональному рівні – це забезпечення сприятливих умов для розвитку соціального підприємництва та підтримка створення нових соціальних підприємств [26]. Важливо зрозуміти, що розвиток соціального підприємництва може стати важливим інструментом забезпечення сталого розвитку регіонів та вирішення соціальних проблем. Тому державна підтримка соціального підприємництва на регіональному рівні повинна повинні взяти на себе відповідальність за підтримку та розвиток соціального підприємництва, яке може стати важливим чинником зміни соціально-економічної ситуації в регіоні [27].

3.2. Підвищення ефективності існуючої системи забезпечення державної підтримки соціального підприємництва

Соціальне підприємництво, займається розв'язанням соціальних проблем, зокрема в сферах здоров'я, освіти та екології. Державна підтримка соціального підприємництва включає в себе різноманітні форми підтримки, такі як фінансування, навчання та консультування.

Однак, існуюча система забезпечення державної підтримки соціального підприємництва не є ідеальною, і може бути покращена. Ціль нашої роботи полягає в тому, щоб запропонувати шляхи покращення системи забезпечення державної підтримки соціального підприємництва. Тому ми пропонуємо наступні кроки які допоможуть покращити ефективність забезпечення державної підтримки соціального підприємництва [28]:

1. Провести аналіз існуючих програм та фінансових інструментів, які надаються соціальним підприємствам. Даний аналіз допоможе виявити слабкі місця у системі та розробити план дій для їх виправлення.

2. Встановити індикатори, за допомогою яких можна вимірювати ефективність програм та інструментів підтримки соціального підприємництва, це дозволить державі оцінювати результативність своїх ініціатив та вносити корективи для їх покращення.

3. Залучення більшої кількості соціальних підприємств до програм державної підтримки. Це можна зробити за допомогою поширення інформації про існуючі програми та інструменти підтримки соціального підприємництва, а також сприянням у створенні мережі соціальних підприємств та їх об'єднанням.

4. Забезпечити доступ до фінансування для соціальних підприємств. Для досягнення цієї мети можна використовувати інструменти, такі як гранти, позики з пільговими умовами, соціальні інвестиції тощо. Також можна залучати приватний сектор до підтримки соціальних підприємств через механізми соціальної відповідальності бізнесу.

5. Проводити навчання та консультування соціальним підприємствам. Це допоможе підвищити рівень професійної компетентності управління соціальним підприємством, а також допоможе вирішувати проблеми, з якими стикаються соціальні підприємства.

Загалом, підвищення ефективності існуючої системи забезпечення державної підтримки соціального підприємництва є важливим завданням для розвитку соціальної економіки в нашій країні [29]. Застосування запропонованих мною кроків може допомогти забезпечити ефективну

підтримку соціальних підприємств та зробити їх внесок у розвиток нашої країни ще більш значущим.

3.3 Розроблення механізмів розвитку державної підтримки соціального підприємництва

Соціальні підприємства – сприймаються як «динамічний, різноманітний і підприємницький рух, що втілює прагнення до нових бізнес-моделей, які поєднують економічну діяльність із соціальною місією та сприяння інклюзивному зростанню [30]. Державна підтримка соціального підприємництва відіграє важливу роль у стимулюванні його розвитку та сприяє підвищенню соціальної відповідальності бізнесу.

Проте, не завжди механізми державної підтримки соціального підприємництва є ефективними. У зв'язку з цим, необхідно розробляти та вдосконалювати механізми, що сприяють розвитку соціального підприємництва, зокрема наступні напрямки:

Фінансова підтримка

Один з основних механізмів державної підтримки соціального підприємництва – це фінансова підтримка, яка забезпечує засобами для створення та розвитку соціальних підприємств. Держава може надавати безвідсоткові кредити, гранти, субсидії та інші види фінансової підтримки.

Проте, важливо, щоб ці механізми були прозорими та доступними для соціальних підприємств будь-якого рівня. Необхідно розробити програми, які враховують потреби різних категорій соціальних підприємств, зокрема малих та середніх, а також забезпечити належний контроль за використанням цих коштів [31].

Створення сприятливої правової регуляторної бази

Створення сприятливої правової регуляторної бази є ще одним важливим напрямком розвитку державної підтримки соціального підприємництва.

Законодавча база повинна створювати сприятливі умови для розвитку соціального підприємництва та сприяти використанню його потенціалу в повному обсязі. Серед ключових заходів, які можуть бути реалізовані на рівні правової регуляторної бази, можна виділити такі:

- створення спеціальних режимів оподаткування для соціальних підприємств, які зменшать фінансовий тиск на них та стануть одним зі стимулів для розвитку [32];
- спрощення процедур реєстрації соціальних підприємств та надання дозволів на їх діяльність;
- встановлення стандартів діяльності соціальних підприємств та норм їх фінансового звітування, які відповідають міжнародним стандартам та забезпечать їх прозорість та відкритість перед громадськістю.

Таким чином, створення сприятливої правової регуляторної бази є важливим кроком для розвитку соціального підприємництва та його інтеграції у економіку країни [33].

Важливим аспектом є *розвиток інфраструктури соціального підприємництва*, зокрема, створення бізнес-інкубаторів, акселераторів, центрів підтримки, які забезпечують підприємствам необхідну інформаційну, консультативну, технічну та іншу підтримку. Такі структури можуть здійснювати моніторинг розвитку соціального підприємництва, збирати та аналізувати дані про цей сектор, розробляти та впроваджувати програми та проекти з підвищення ефективності соціальних підприємств [34].

Крім того, для розвитку соціального підприємництва необхідно сприяти розвитку його мережі. Це можна зробити через створення платформ для співпраці та обміну досвідом між соціальними підприємствами, організацією спеціалізованих заходів та конференцій, спрямованих на розвиток соціального підприємництва. Така мережа може допомогти вирішувати загальні проблеми соціального підприємництва, сприяти його розвитку [35].

Не дивлячись на те, що розвиток соціального підприємництва є важливим завданням для багатьох країн, в Україні воно має особливий потенціал,

оскільки дозволяє розв'язувати соціальні проблеми та створювати робочі місця в умовах економічної нестабільності. Ми впевнені, що реалізація запропонованих нами заходів дозволить створити систему державної підтримки соціального підприємництва в Україні, яка сприятиме його подальшому розвитку [36].

Висновки до розділу 3

Соціальне підприємництво має великий потенціал для сприяння соціальному розвитку, однак для його ефективної діяльності виникає потреба у подальшій оптимізації державної політики, щоб забезпечити стабільний та ефективний розвиток цього сектора. вдосконалення державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні – це комплексне завдання, яке потребує спільних зусиль держави, бізнес-сектору та громадськості [37]. Шляхи удосконалення, такі як створення сприятливих умов для інновацій, міжнародного співробітництва, моніторингу та оцінки соціальної ефективності, розширення доступу до ринків та підтримка регіонального розвитку, сприятимуть розкриттю потенціалу соціального підприємництва в Україні та сприяють соціальному розвитку країни [38].

ВИСНОВКИ

В ході дослідження була проведена аналітична оцінка державної політики підтримки соціального підприємництва в Україні. Було встановлено, що в існуючих заходах та програмах які спрямовані на підтримку соціальних підприємств, присутні певні недоліки та неузгодженості в їхній реалізації. Соціальне підприємництво має великий потенціал у розв'язанні соціальних проблем, забезпеченні зайнятості та стимулюванні інноваційного розвитку. Однак, для досягнення позитивних результатів, необхідна ефективна державна політика підтримки, яка враховуватиме специфіку соціальних підприємств та їхні потреби.

Застосування різних методів дослідження дозволило отримати вичерпну інформацію про діючу державну політику та оцінити її ефективність. Аналіз законодавчих актів, статистичних даних та практичного досвіду реалізації політики підтримки соціального підприємництва в Україні надав засновану базу для висновків.

Необхідною передумовою успішного розвитку соціального підприємництва є підтримка з боку держави, яка включає створення сприятливих умов, доступ до фінансування, підтримку у залученні та розвитку кадрів, а також розробку програм та заходів, спрямованих на підвищення свідомості та популяризацію соціального підприємництва. Удосконалення державної політики підтримки соціального підприємництва передбачає ряд заходів, включаючи: зміну законодавства для поліпшення регулювання соціальних підприємств, розробку програм фінансової підтримки, створення освітніх та консультаційних ресурсів для соціальних підприємств та забезпечення сприятливих умов для їхнього розвитку.

Розвиток соціального підприємництва має великий потенціал для розв'язання соціальних проблем, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя в суспільстві. Підтримка соціального підприємництва є важливим

елементом державної політики, який вимагає вдосконалення на постійній основі та адаптації до сучасних змін у соціально-економічному середовищі.

Враховуючи отримані результати дослідження, рекомендується зосередитися на подальшому розвитку державної політики підтримки соціального підприємництва, забезпеченні координації між відповідними органами державної влади та залученні всіх зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень. Тільки шляхом спільних зусиль можна забезпечити стійкий розвиток соціального підприємництва та досягти позитивного впливу на суспільство в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : навч. посіб. / А. О. Корнецький та ін. 2-ге вид. Київ : ТОВ «Підприємство «Ві Ен Ей», 2017. 190 с.
2. Ray Dart. The legitimacy of social enterprise. *Nonprofit management and leadership*. В 2004. с. 411–24.
3. J. Gregory Dees. Social entrepreneurship: Definition and boundaries. *Technology Innovation Management Review*. 1998.
4. Соціальне підприємництво в Україні. Зелена книга. Під загальною редакцією Валерія Кокотя. – К., 2020. – 89 с. URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/zelena-knyha-sotsial-noho-pidpryemnytstva-v-ukraini/
5. Проект Закону України від 11.03.2013 № 2508 (Одержаний ВР України)<https://ips.ligazakon.net/document/JG1XO00A>
6. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023).
7. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ВІД ІДЕЇ ДО СУСПІЛЬНИХ ЗМІН : навч. посіб. / А. О. Корнецький та ін. 2-ге вид. Київ : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 190 с.
8. Міністерство Фінансів України. *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ebrr> (дата звернення: 19.02.2023).
9. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/guide_for_journalists_2020.pdf
10. *Університет менеджменту освіти – Університет менеджменту освіти*. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/15_44_2021/social/Bulletin_15_44_Social_and_behavioral_sciences_Smutchak.pdf (дата звернення: 17.03.2023).

11. *Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ППОМІС).* URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_-Guide-WEB-1.pdf (дата звернення: 02.02.2023).

12. *Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE.* URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/6/417257.pdf> (дата звернення: 11.03.2023).

13. URL: <https://kredobank.com.ua/business/malomu-ta-serednomu-biznesu/kredyty/kredytuvannya-socialnykh-pidpriemstv-v-ramkakh-spivpraci-z-wnisef> (дата звернення: 11.03.2023).

14. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

15. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-> (дата звернення: 20.03.2023).

16. Наші програми та проекти | SILab Ukraine. *SILab Ukraine.* URL: <https://www.silabua.com/programs-and-projects> (дата звернення: 22.03.2023).

17. . Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 № 698-ХІІ. Редакція від 05.04.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.

18. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-> (дата звернення: 22.03.2023).

19. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. *Офіційний вебпортал*

парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p>. (дата звернення: 06.04.2023).

20. eKMAIR :: *Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository*. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f709abdc-971c-42b1-9f14-4df944c16378/content> (дата звернення: 07.04.2023).

21. Бізнес-інкубатор: що це, для кого та навіщо там бути бізнесу. *Дія.Бізнес* – Головна сторінка. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/biznes-inkubator-so-ce-dla-kogo-ta-naviso-tam-buti-biznesu> (дата звернення: 10.04.2023).

22. Безкоштовні коуч-сесії для керівників(ць) громадських організацій та соцпідприємств | Громадський Простір. *Громадський Простір | Усе для третього сектору в одному порталі*. URL: <https://www.prostir.ua/?grants=bezkoshtovni-kouch-sesiji-dlya-kerivnykivts-hromadskyh-orhanizatsij-ta-sotspidpryjemstv> (дата звернення: 18.04.2023).

23. Соціальне підприємництво. Секція 2. Соціальне підприємництво і місцева влада: взаємодія, форсайти майбутнього, 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WtkuUhPNymk> (дата звернення: 18.04.2023).

24. ЧАС ЗМІН. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО. Як створити. Як отримати грант на розвиток. Як працювати., 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Vt4b-oh5TEk> (дата звернення: 21.04.2023).

25. ЧАС ЗМІН. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО. Започаткування, розвиток, можливості. [ВЕБІНАР], 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2AX9wW2NwtA> (дата звернення: 23.04.2023).

26. Соціальний консалтинг «Параграф». Розвиток соціального підприємництва у 2021 році, 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lq9CYnXIdJM> (дата звернення: 29.05.2023).

27. Grant management. Запис вебінару «Соціальне підприємництво: бізнес може бути порядним та прибутковим», 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wZs8zseLqSE> (дата звернення: 29.04.2023).

28. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_pla_nuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

29. *Demography and social economy*. URL: <https://dse.org.ua/arhcrive/15/3.pdf> (дата звернення: 03.05.2023).

30. *Державний торговельно-економічний університет / Київський національний торговельно-економічний університет. Елітна освіта – престижна робота!*. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/3aee82b71d8d28d590c3f27df309b94c.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

31. *Головна*. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/10.pdf (дата звернення: 09.05.2023).

32. Про затвердження плану дій із впровадження ініціативи “партнерство “відкритий уряд” у 2021-2022 роках. *Офіційний веб портал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-> (дата звернення: 14.05.2023).

33. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 14.05.2023).

34. Антикризовий медіа-центр. Соціальне підприємництво в Україні, 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9HmenKS1czU> (дата звернення: 11.05.2023).

35. Соціальне підприємництво. SELab – Акселератор соціального підприємництва, 2020. *YouTube*.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4nCFjg7asds> (дата звернення: 16.05.2023).

36. Соціальне підприємництво. Експертне обговорення. Біла книга. Розвиток соціального підприємництва в Україні (on line), 2020. *YouTube*.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cx4MQh90nho> (дата звернення: 20.05.2023).

37. IFES Ukraine. Соціальне підприємництво в Україні | demtalk з артемом корнецьким та аліною марненко, 2023. *YouTube*.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-K15LLagyMo> (дата звернення: 24.05.2023).

38. City K. Соціальне підприємництво. розповідаємо, що це і як стати соціальним підприємцем – кавун.city. *Кавун.city*.
URL: <https://kavun.city/cards/106835/socialne-pidpriemnictvo-rozpovidaemo-scho-se-i-yak-stati-socialnim-pidpriemcem> (дата звернення: 24.05.2023).

39. Боровець О. С. Становлення соціального підприємництва в Україні: матер. III Міжнар . наук.-практ. конф. Житомир : ЖНАЕУ, 2021. С. 51–54

40. Боровець О. С. Основні засади державної політики підтримки соціального підприємництва . Маркетинг, фінанси, ІТ: облік та управління в умовах кризи : матеріали круглого столу Житомир - Чернівці (14 березня 2023 р.) : зб. тез. Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 43–44. .